

STÁT NÍ D I V A D L O V O S T R A V Ě

LIŠKA BYSTROUŠKA

Premiéra 2. října 1953 v divadle Zdeňka Nejedlého v Ostravě

LIŠKA BYSTROUŠKA

Zpěvohra o 3 dějstvích a 9 obrazech.
Libreto podle Rudolfa Těsnohlídka.

Revírník	Rudolf Kasl
Revírníková	Ludmila Komancová
Rechtor	Jaroslav Skácel
Farář	Jiří Herold
Harašta	Čeněk Mléček
Liška	Věra Nováková j. h.
Lišík	Věra Heroldová
Lapák	Ivana Mixová
Kohout	Milada Safránková
Chochoňka	Marie Lukášová
Datel	Daniela Uhrovičová
Pásek, hospodský	Ladislav Stankovič
Pásková, hospodská	Jarmila Psočková
Frantik	Jiří Svarz
Pepík	Karel Přeček
Sova	Olga Kašlíková
Sojka	Marie Tkáčová
Kobylika	Emilie Figurová
Cvrček	Aranka Nakládalová
Komár	Jaroslav Skácel
Skokánek	Milena Krhutová

Dirigent: Rudolf Vašta.
Režisér: Václav Kašlík j. h.
Výtvarník: arch. František Tröster.
Choreograf: Robert Braun.

Hlavní přestávka po 5. obraze.

Na obálce návrh kostymu pro Bystroušku od Fr. Tröstra.

Režisérovy poznámky k novému nastudování
Lišky Bystroušky

VÁCLAV KAŠLÍK

V příštím roce 1954 budeme oslavovat 100 let od narození velkého světového skladatele Leoše Janáčka. Proto také Státní divadlo v Ostrově uvede v sezóně 1953-54 několik Janáčkových děl.

Dnes uváděná Liška Bystrouška patří k jeho nejslavnějším dílům, k Pastorkyni a Kátě Kabanové. I když popud ke komponování díla vznikl po přečtení rozkošného Těsnohlídka příběhu o Lišce Bystroušce, který vycházel v Lidových novinách, přece opera vznikla po inspirační a pracovní stránce většinou na Hukvaldech. Dodnes procházkou hukvaldskou oborou můžeme jít s Janáčkem po stopách Lišky Bystroušky k opuštěným lišcím doupatům, po zarostlém chodníčku, suchým žlebem pod větvemi kostrbatých stromů, stejně dramaticky pokřivených, jako jeho rukopis. Tady na svých procházkách odposlouchával »řeč ptáků a zvířat«. Janáček, vždycky ženoucí se dopředu, už z principu a uměleckého přesvědčení neopakovatelný, objevil pro naši i světovou operu naprosto originálním způsobem celý bohatý hudební svět zvířat. A je té zvířecí řeči v Bystroušce plno. Cvrlikání, štěbetání ptáků, pískání kosů, kukání kukačky, brekotání žabáků, pištění zvířecích mláďat atd. Celá opera, i když v ní hraje mnoho zvířat, je nastaveným zrcadlem lidským vlastnostem a slabostem, vášni i lásce, jenže tyto lidské vlastnosti vyjdou ve zvířecí podobě ještě výrazněji, směšněji i dojemněji. Ne nadarmo slučuje Janáček i určité postavy lidské i zvířecí jedním zpěvákem, aby přímo prstem ukázal na ty komické i jímavé rysy povah opilého komára a současně přestárlého mládence kantůrka, nebo rozmrzelého sobeckého samotáře jezevce-faráře. Vůbec Janáček velmi silně zasáhl proti původnímu rozmarnému čtení Těsnohlídka a udělal z epických příhod opravdové drama lidsko-zvířecích osudů, citů a vztahů. I když tyto větší i menší tragedie vidí usměvavýma a humornýma očima přece ostře vyhrocuje děj až k smrti Bystroušky (což u Těsnohlídka není), aby všechny ty lidské i zvířecí bolesti smířil moudrým, krásným, kladným závěrem věčného přírodního koloběhu, kde život umírá a se rodí, jako po zimě přichází jaro. Ovšem i v této tragikomedii okamžitě poznáte, třeba v drobnostech, na čí straně jsou Janáčkovy sympatie. Jistě u těch chudých myšek, veverka a šlesní havěti, proti vyžranému jezevci a proti sobeckým zbohatlickým lidičkám. Ovšem,

ani své záporné hrdiny nenechá bez kouska vřelého, třeba někde dávno zastrčeného lidského citu. Prostě mluví i zde, snad ještě více než v jiných dílech veliký člověk, vášnivý milovník přírody a života, ve všech jeho podobách, velký hudebník a dramatik Leoš Janáček, od srdce k srdci, a budete-li snad při prvním poslechu překvapeni nevyklejší hudební řečí, jen si poslechněte vícekrát a budete okouzleni jako my všichni, kteří pracujeme na novém nastudování Lišky Bystroušky.

Věřte mi, není lehké beze zbytků reprodukovat v orchestru i na scéně toto dílo, plné nezvyklých zvířecích postav, komplikovaných vztahů velké poesie a lidové moudrosti. Janáček ve své typické stručnosti některé vztahy i lidské osudy svých postavíček vlastně jen naznačil a my musíme číst a hledat mezi řádky slov i not jejich doplnění v životné plnokrevné bytosti. Není lehké vyhmátnout pod obyčejnými slovy ty drobné lidské tragedie zklamání, ironií a celou tu bohatou škálu citů i osudů. Při základním režijním a inscenačním záměru jsme vycházeli s výtvarníkem a navrhovatelem kostýmů prof. arch. Frant. Tröstrem, s herci a všemi ostatními spolupracovníky z úmyslu skladatele. Vycházíme z realistického základu, který poetisujeme v duchu Janáčkovy básnickosti i barevnosti jeho orchestru. Určité situace vidíme jako z pohledu zvířat — zvěšené listy, rostliny, obrovský měsíc — v lidských různých náladách (opilá silnice, kouzelná svatební noc, šerosvity a průsvity lesa, vše v koloběhu přírody od jara do podzimu). A roční počasí těsně nám souvisí s náladou jednotlivých obrazů. Jarní les v začátku, smyslné letní noci liščíny svatby, smutek podzimní hospodské zahrady i barevnou krásu podzimního závěru. Orchestrální mezihry, které připravují a doplňují jednotlivé scény, jsou vyjádřeny projekcemi různých druhů. Ovšem to vše je zaměřeno jedním cílem — obrazem i pěveckými a hereckými výkony scénicky vyjádřit celé bohatství hudebně-dramatického dění. Postavy zvířat jsou v kostymu i v akci zlidštěny, poněvadž jde v podstatě o lidské vlastnosti, karikované s moudrou úsměvností a porozuměním stárnoucího Janáčka. Proto zvířátka chodí po čtyřech jen ve společnosti lidí, jinak jednájí s lidskou psychologií a gesty, obohacenými jen typicky zvířecími pohyby. V hereckém projevu se snažíme o naprostou realistickou pravdivost i těch nejmenších rolí. Všechny jevištní prostředky funkčně použijeme jen k tomu účelu, abychom tuto geniální operu co nejpřesvědčivěji přiblížili dnešnímu lidovému obecenstvu — a jak se nám to podařilo, to už odpovíte vy diváci a posluchači sami.

... Liška Bystrouška vyváděla své kousky v novinách. Nevím, proč se tolik líbila, patrně proto, že chodila hodně při zemi.

Netušil jsem, že má pilného čtenáře a ctitele v muži stříbrného vlasu a jiskřivých očí. Znal jsem ho zdaleka, poněvadž je muzikantem a já muzice málo rozumím. Na jedinou jsem slyšel, že mu Liška učarovala a že chce mnohdy její triviální slova a triviálnější činy vylíčit řečí tónů, která je ze všeho lidského nejméně pozemská.

Nevěřil jsem tomu a považoval jsem to za žert. Později stihl mne již přímý dotaz, co bych tomu říkal. Neříkal jsem nic. Byl jsem překvapen a měl jsem pocit, že si někdo vystřelil nakonec i ze mně. Až jednoho jarního dne před dvěma roky dostal jsem písemné pozvání Mistra Janáčka.

Mé srdce bylo těžší než Bystrouščino, když ji přistihli v komoře na zabijačce. Dodal jsem si odvahy a šel. Byl květnový den a píseň pačič zvonila nad ulicemi brněnskými, nad střechami a pod nebesy jako někde na louce u Svitavy.

Leoš Janáček očekával mne v zahrádce konservatoře. Seděl mezi keři, tisíce droboučkových malých květů nad hlavou a hlava jeho byla stejně bílá a zdála se mi největším z těchto květů. Usmívala se a já okamžitě poznal, že je to právě ten úsměv, který nám uděluje život jako zlaté vyznamenání za statečnost před nepřítelem. Za statečnost před žalem, pokořím a vzteky. V tomto okamžiku jsem uvěřil, že Liška Bystrouška sedí zkrocená a docela podmaněna vřidností člověkovou v malé zahrádce a že neviděna přiblíží se, aby usedla u našich nohou a vyslechla naše pikle. Janáček prohodil několik slov o povídce a potom rozhovořil se o svých letech, tam na Valašsku, kterých neznám, rozhovořil se o svých studích pačičho cvrkání a já pozoroval, že se mu podařilo poznat štěstí úsměvu...

Rudolf Těsnohlídek ve vzpomínce
„Mladistvý kmet“, Lidové noviny 3. VII. 1924.

František Tröster: Návrh kostymu kohouta.

Leoš Janáček a Ostrava

JAROSLAV PROCHÁZKA

»Ale šum Ostravice,
ale žal rodného kraje
hledí na mne z Vašich not,
kterým brzy rovných není...«

Petr Bezruč *Leoši Janáčkově*
k sedmdesátce (1924).

I. JANÁČKOVY NÁVŠTĚVY A OSOBNÍ VZTAHY K OSTRAVĚ

Snad u žádného z ostatních světových skladatelů nemělo jejich rodiště i širší rodný kraj tak úzkého, bytostně kořeněného vztahu k jejich životu i dílu, jako tomu je v případě Leoše Janáčka. Vrozená hudebnost lidu pod Beskydami, obzvláště zpěvná a melodická jeho řeč, jakoby mu vešla přímo do krve. Z každého tónu jeho díla jakoby tu promlouvala ozvěna hukvaldské obory, hlubokých beskydských lesů, tichých, kamenitých polí i táhlých, vážně zadumaných melodií lidových písní, či jiskrného rytmu lašských tanců. Jakoby tu dýchala atmosféra krajiny, na níž tak často pohlížel se své lavičky pod vrcholkem Babí hůry, odkud je vidět »na půl světa valašského a lašského až ke kouřícím komínům vítkovských pecí«, jak napsal jednou v dopise. Jak hluboce vryl se mu do duše kraj, na jehož jedné straně táhne se hluboký pás beskydských hor, tichých strání, dravých horských říček a divoké přírody a druhou stranu lemují pás dýmajících komínů, vysokých pecí, těžních věží šachet s mohutným fortissimem pracovního rytmu hutí, s jejich tympanovitými údery bucharů a kladiv, temně zvonivými ozvěnami železa, signály lokomotiv a sirén, jež zaléhají z dálky až do ticha hukvaldské obory. Jak by tato jedinečná, rázovitá povaha kraje, jež nemá nikde na světě obdoby, neodrazila se v citlivé duši skladatelově, který víc než kdokoli jiný cítil v sobě nerozlučnou spojitost s tímto rodným krajem i jeho lidem.

Nebyl to však jen krajinný ráz, který poznamenal citlivou duši skladatelovu. Byl to především i zvláštní sociální i národnostní obraz tohoto zvláštního kraje. Leoš Janáček, který odjakživa soucítěl s poniženými a utlačovanými, soucitem nikoliv trpným, nýbrž ušlechtilým a osvobozujícím, jak o něm vyznal Max Brod, dvojnásob cítil tu bídu a sociální vykořisťování i ostrý národnostní útlak, což všechno byly donedávna sverázské, typické znaky celého kraje pod Beskydami, za něž tak žhavě promluvil a vykřikl do svědomí světa Petr Bezruč. Jak by mohl být k tomu netečný a hluchý potomek ze třináctičlenné chudé kantorské rodiny hukvaldské, jemuž bída hleděla už do oken rodné světničky se zavhlými zdmi bývalé panské ledovny? O to dříve mohl Janáček pochopit naléhavost a údernost Bezručových veršů a jako jeden z prvních geniálně vtělit a umocnit jejich bojovné poslání ve svých tónech. Jen proto musely Janáčkovy tři sbory na texty Bezručovy, »Maryčka Magdonová«, »70.000« a »Kantor Halfar«, proniknout

s úspěchem do celého světa, protože tak žhavě a přesvědčivě vyjadřovaly to, co oba pěvci beskydského lidu, opravdoví pokrevní bratři, cítili a co chtěli varovně vykřiknout k svědomí celého národa i lidstva.

Ostrava nemohla být nikdy Janáčkově vzdálena. Už proto ne, že leží pouhých 25 km od krásných Hukvald. Do Ostravy jezděvalo se z Hukvald za práci, přes Ostravu jistě vedly nejkratší cesty k příbuzným ve Slezsku a snad i ona osudová cesta v létě r. 1865, kdy otec vezl jedenáctiletého chlapce do Škrochovic u Opavy, kde tehdy prodlával nemocný ředitel kůru starobrněnského kláštera, Pavel Křížkovský, aby jej přijal za fundatistu. Zde byl tedy začátek životní cesty Janáčka - skladatele a muzikanta. A později přes přívozské nádraží vedly Janáčkovy časté cesty z Brna na Hukvaldy, kam jezděval po dobu plných čtyřiceti let. A nakonec před osudným domem č. 13 v Hornoplní ulici končila i poslední cesta Leoše Janáčka, kdy zřizenci vynášeli z vozu umdlévající tělo hukvaldského genia.

A jakoby to Leoš Janáček už podvědomě tušil, poslal své choti listek při jedné návštěvě Ostravy dne 2. října 1908. Svým lapidárním výrazným způsobem píše: **»To je tu předpekli - ani kouska zeleni - jen černý dým a prach. Tvůj Leoš.»** Jakoby tu šel na něho chlad z černých zdí města, jež v té době tehdy bylo ještě oním neradostným místem nejhoršího sociálního i národnostního útlatu a vykořisťování.

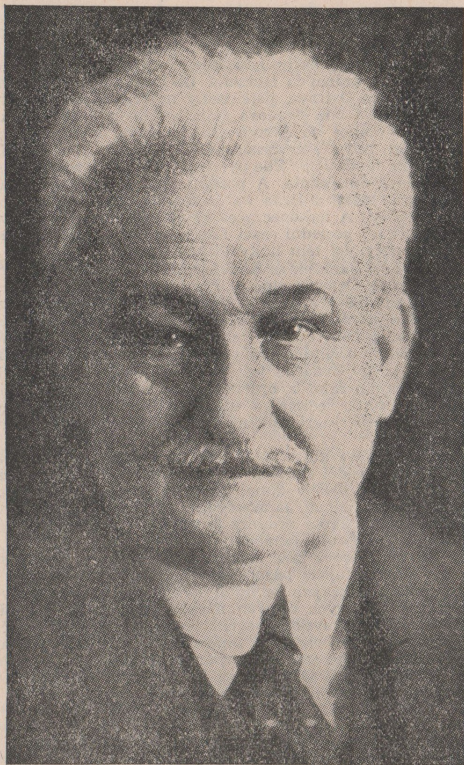
A k Ostravě pojily Janáčka ještě jiné úzké osobní vztahy. Působilo tu totiž mnoho jeho žáků z brněnské varhanické školy. Byli to největší ředitelé kůrů, ředitelé a učitelé ostravských hudebních škol, dirigenti a skladatelé, kteří všichni byli opěrnými sloupy ostravského hudebního života.

O hloubce Janáčkovy kultu na Ostravsku a zvláště o vřelém poměru dělnických pěvců svědčí skutečnost, že početné pěvecké kroužky dělnické sdružily se r. 1935 v župu, již hrdě pojmenovaly »Ostravskou dělnickou pěveckou župou Janáčkovou«. V r. 1921 byla založena ve Vítkovicích Hudební škola skupiny kovodělníků, jež se dnes jmenuje »Hudební škola Dr. Leoše Janáčka«.

Všichni tito Janáčkoví žáci zůstávali natrvalo ve styku se svým učitelem a rádcem. Jejich působením v Ostravě a v kraji byl též s Ostravou i rodným krajem pevnými styky spojen po celý svůj život i Leoš Janáček. Při svých častých návštěvách, zvláště pak při úspěších svých oper na ostravském jevišti, našel tu vždycky srdečné přátelské ovzduší. A o to bolestněji zapůsobila v Ostravě zpráva, jež se rozléhala jako blesk v onu smutnou sprnovou nevědi v r. 1928, jež zvěstovala, že ve zdech černé Ostravy, na lůžku ostravského sanatoria Dr. Kleina, naposledy vydechl milovaný Mistr.

II. OSTRAVSKÁ OPERA TRADIČNÍ PĚSTITELKOU JANÁČKOVA KULTU

Nejúžší a nejvřelejší vztahy s Ostravou měl Janáček za svého života s operou tehdejšího ostravského Národního divadla moravskoslezského. Od prvních popřevratových dnů, jež v Ostravě znamenaly netušený rozmach českého divadla až do Janáčkovy smrti v létě r. 1928. A zvláště po jeho smrti stala se ostravská opera přední pěstitelkou janáčkovského kultu a tradice v celém jeho rodném kraji.

Vojsavař

Stala se tak prvním kulturním ústavem v kraji, jež si byl vždycky vědom svých povinností a svého poslání operního krajového ústavu rodného kraje Janáčkova.

Ostravská opera přicházivala vždy těsně po Brnu, či Praze s uváděním Janáčkových hudebně-dramatických děl. Tak necelé tři roky po pražském úspěchu, těsně před těšínským plebiscitem, založil tehdejší ostravský operní šéf, Emanuel Bastl, janáčkovskou tradici na ostravském operním jevišti. Za ředitelování Václava Jiříkovského připravil významnou operní premiéru Janáčkovy »Její pastorkyňa«. Došlo k ní v nezvyklý premiérový den, na svátek Všech svatých — 1. listopadu 1919.

Janáček sledoval s mimořádným zájmem přípravu k ostravské premiéře. Svou radost nad tím vyjádřil i ve slovech, otištěných v premiérovém tisku: »Jsem štasten, že zvuky mé opery poletí rodným mým krajem.« A význam premiéry byl podtržen účastí skladatelovou. Byl to hudební svátek celého kraje už tím spíše, že i nastudování bylo umělecky na výši. Janáček v Ostravě zvitězil hned napoprvé. Tento úspěch odráží se ze všech referátů. O ostravské premiéře referovala v úřední zprávě i samotná ČTK. Pod nápisem »Její pastorkyňa« v Mor. Ostravě« psala:

»V sobotu byla v Městském divadle po prvé provedena Janáčkova opera »Její pastorkyňa«. Představení mělo veliký úspěch. Přítomnému skladateli byly uspořádány ovace. Operu řídil a nastudoval dirigent Bastl, jemuž skladatel na otevřené scéně poděkoval. Provedení bylo prý podle Janáčkova výroku ideální.« O představení samotném referuje na př. podrobně značka Z. D. v brněnských Lidových novinách ze dne 6. XI. 1919. Vyzvedává především překvapivě kladné přijetí opery ostravským publikem. Píše: »Byl jsem snad více než na provedení samo zvědav na to, jak ostravské obecnstvo přijme hudebně dramatické dílo tak neobvyklého, odlišného rázu, k němuž nevede most od melodické a urované opery tradiční. Očekával jsem zmatečnost, bezradnost, rozpačitost a překvapil mne živelný souhlas, nadšené přijetí.« O mimořádném úspěchu prvního provedení »Její pastorkyňa« v Ostravě svědčí už ta okolnost, že opera dosáhla v celku 13 repris a že byla po »Prodané nevěstě« a »Mikuláši Zrinském«, kteréhožto opery dosáhly po 18 reprisách, třetí nejúspěšnější operou sezóny 1919-20.

Těž i sám autor byl podle líčení pamětníků spokojen s provedením. Po premiéře byl uspořádán na jeho počest večírek za účasti spoluúčinkujících. Janáček sděloval jim své příznivé dojmy z představení. V rozhovoru s Emanuelem Bastlem vyslovil překvapení nad tím, že Kostelníčku by mohla zpívat též dramatická pěvkyně-sopranistka. V Ostravě zpívala ji primadona ostravské opery Linka Smídová, dramatická sopranistka. Janáček byl s jejím podáním plně spokojen, i když do té chvíle žil v tom domnění, že Kostelníčku může zpívat jediné Gabriela Horvátová. Ale i ostatní party Janáčkovy pěvecky náročné a na tehdejší dobu nezvyklé opery, byly dobře obsazeny a zvládnuty, Jenůfu zpívala pohostinsky Božena Snopková, Lácu režisér představení K. Kügler, Števu p. Vrba, Buryjovku pí Titlová, rychtáře Lanhaus a stárka J. Konstantin, který v Ostravě začínal. O úrovni celého představení referent Lidových novin napsal: »Ostatní výkony, ať jednotlivců či sboru, sloučily se s výkony sólistů a orchestru (který čestně přemohl nesporné obtíže díla tak nezvyklého) v uchvacující čin umě-

lecký, jemuž dala oživující sílu a soulad pevná ruka dirigenta Bastla. Nadšený souhlas obecnstva platil v první řadě přítomnému autoru hry, ale stejně vřele se obracel k zasluhujícímu šéfu opery a ke všem účinkujícím. Na sobotní večer připadla premiéra »Pastorkyně«, na den, kdy vzpomínáme svých mrtvých. Ale my, vědeckí diváci, jsme se v divadle vtříhli z dušičkové nálady a se zatajeným dechem jsme naslouchali nezvyklé a přec krásné písni života.

K »Její pastorkyni« vrátila se ostravská opera znovu krátce po nástupu nového šéfa, jímž se stal r. 1927 Jaroslav Vogel, nadšený pěstitel janáčkovské tradice v Ostravě. Stalo se tak již v sezóně 1929-30'. Nové nastudování dosáhlo tehdy 7 repris. Vogel vrátil se k němu pak ještě v květnu 1934 a pak uváděl »Pastorkyni« téměř pravidelně, alespoň v několika málo reprisách v každé sezóně. Nově ji nastudoval, těsně před svých odchodem do Brna v sezóně 1942-43 a o rok později studoval ji na ostravském jevišti znovu jeho nástupce Jaroslav Krombholc. V sezóně 1943-44 dosáhlo toto nastudování největšího počtu repris. Bylo provedeno v celku devětkrát. Za Krombholcova pokvětnového nástupce Zdeňka Chalabaly »Její pastorkyňa« uvedena znovu nebyla a vrátil se k ní zase až Jaroslav Vogel po svém návratu v sezóně 1947-48, kdy uvedl 6. června 1948 zcela nové nastudování, připravené k dvacátému výročí Janáčkovy smrti. A na plánovitě pokračování v budování janáčkovského repertoaru a v prohlubování janáčkovské tradice na scéně ostravského divadla navazuje i Vogelův nástupce, Rudolf Vašata.

Druhou Janáčkovou operou na ostravském jevišti byla »Káťa Kabanová«, uvedená tu po první 18. ledna 1924, tedy tři léta po premiéře brněnské a dvě léta po premiéře pražské. Nastudoval ji rovněž Emanuel Bastl. Z příprav na její ostravské uvedení zachovala se korespondence se skladatelem. Ředitelství ostravského divadla žádalo Janáčka dopisem z 25. října 1923 o svolení k provedení »Káti Kabanové«. Dopis zněl:

„Slovutný Mistře!

Míníme v nejbližší době započítí se studiem Vaši opery „Káťa Kabanová“. Dovolujeme si Vás zdvořile prositi o povolení k provedení a souhlas, že si můžeme opatřiti potřebný materiál. Ujišťujeme Vás, vážený Mistře, že provedení bude věnována panem šéfem naší opery E. Bastlem všemožná péče, aby představení bylo srovnávaně důstojně. Doufáme, že nám neodopřete svůj souhlas, a dovolíme si v kladném případě požádati Vás prostřednictvím našeho režiséra pana Kühna o některé pokyny. Vyprošujeme si pokud možno brzkou Vaši odpověď a porouchíme se Vám

v plné účtě

Ředitelství Národního divadla moravsko-slezského.“

Janáček odpověděl dva dny na to dopisem, datovaným v Brně 27. října 1923. Píše v něm:

„Slaměmu ředitelství Národního divadla mor.-slezského!
Vdějt to může být jenom potěšením, když provedete moji Kátu Kabanovu! Přehlížíte-li repertoir všech našich divadel — pak třeba se žijícím skladatelům jen utěšovat, že aspoň po smrti atd. atd.

Vám v účtě oddaný

Leoš Janáček.“

Ostravská premiéra měla kladnou odezvu v obsáhlých kritikách a též přítomný autor vyslovil se prý pochvalně o ostravském uvedení. »Moravsko-slezský deník« o tomto rozhovoru s Leošem Janáčkem referuje takto: »Byli jsme zvědaví, jak spokojen byl autor s provedením svého díla a v krátkém přátelském rozhovoru otázali jsme se ho na úsudek. Doufám, že s jeho posudkem můžeme být spokojeni nejen my, ale hlavně naše divadlo moravsko-slezské. Po úspěšném provedení v Brně, Praze, Bratislavě a Kolíně n. R., provedeno bylo i v Berlíně. Mistr Janáček v první řadě ocenil vzornou režii p. Kühna. Vzornou souhru, kde každý dramatický moment nalezl odezvu v oblíbení všech spoluúčinkujících, nutno přičísti obrovské práci režie. Vyvrcholením bylo v posledním dějství a mistr Janáček netajil se tím, že aranzmá závěrečné scény nebylo nikde provedeno tak zřadile, jako u nás. Neméně pochvalně zmínil se o interprete titulní roli Káti, u Šmídové. Podle výroky mistra, hrála »nad výstou dobře a bylo zřejmé, že zpívá z hloubky, z celé duše.« Neméně pochvalně vyjádřil se i o ostatních účinkujících. Těšilo nás, že neopomněl oceniti i náš orchestr pod vedením p. kap. Bastla. Netajil, že obával se slabého obsazení, jakým disponuje naše divadlo. Leč i s těmito malými prostředky hrál orchestr vzorně a byl tak vybroušený, »že nebylo noty špatné«. Naplněné divadlo dalo vyznění i orchestru. »Bylo mi hráno z duše, mám radost, chylo mě to.« A kus lokálního patriotizmu projevilo se v mistru při vzpomínce na beskydský kraj. Autor hukvaldských písní při vzpomínce na Ondráše a Juráše, při vzpomínce na melancholický, ale mile rodinný ráz kraje pocítil, jak je člověk srostlý s půdou a »byl i vzdálen, jak ozývá se v něm vzdálením i v tvůřivé síle umělecké šum beskydských lesů a život horských chat.«

O obsazení toho představení nutno se zmínit, že titulní part zpívala L. Šmídová, Varvaru Božena Smetanová, Kabanichu Sláva Mazáková, Borise Karel Kügler, Kudrjaše Jar. Budil, Tichona J. Líbal a Dikoje režisér představení Jan Kühn. Po premiéře byla opětně malá recepce v hotelu Slavia, na které Leoš Janáček vyslovil naprosto uspokojení s ostravským provedením a zvláště děkoval jednotlivým sólistům za svědomitost, s jakou se ujali studia rolí. Při tehdejší recepci zmínil se Mirko Hanák o možnostech ostravského nastudování »Lišky Bystroušky«. Janáček vyslovil tehdy názor, že snad vzhledem k menšímu obsazení ostravského orchestru by jeho »Liška Bystrouška« v Ostravě »špatně báhala«.

I tato druhá Janáčková opera na ostravském jevišti měla mimořádnou odezvu hlediště, které tak projevovalo nejlépe své krajanské vztahy a uznání. F. M. Hradil dosvědčuje to v závěru svého referátu: »Káťa Kabanová byla ostravským obcenstvem přijata s takovým nadšením, jakého dosáhnouti může jen dílo velkých hodnot a vyrostlé z umění člověka pro cit a srdce člověka. Přítomný autor dočkal se v Ostravě skvělých a srdečných ovací.« Podle tehdejších novin, byly všechny další reprisy vyprodány. Mělo to za následek, že ostravská opera uvedla Kátu Kabanovu též na jevišti opavské, kam pravidelně pohostinsky zajížděla. O tomto představení píše Mirko Hanák: »Měli jsme s touto operou zájezd do Opavy, kterého se Janáček také zúčastnil. Před představením chodil jsem s ním po Opavě — bylo to v zimě a velmi kluzko. Janáček držel se mne pod paždi:

»Příteli, prosím vás, já se vás budu trochu držet, vite, já už jsem dlouho nebruslil.« Po představení vidím jej ze zákulisí, jak se děkuje obecenstvu — uklání na všechny strany svojí kučeravou bílou hlavou a jeho ústa mimoděk šeptají: »Maucta, maucta, maucta . . .«

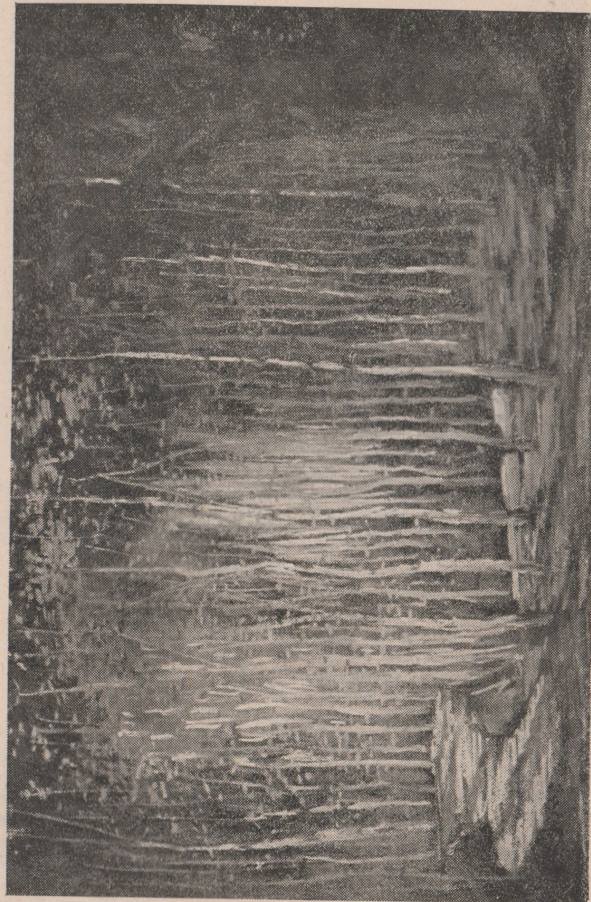
Káťa Kabanová dostala se pak znovu na ostravské jeviště až v sezóně 1938-39, kdy ji nastudoval Jaroslav Vogel.

Po třetí byla uvedena v ostravské opeře až za nynějšího šéfa, Rudolfa Vašaty. Stalo se tak po prvé 19. XI. 1949. Toto nastudování, jež bylo umělecky mimořádné na výši, je vlastně obdobou stejné inscenace na jevišti Národního divadla v Praze v nastudování Václava Talicha (po prvé v ND 25. IV. 1947). Toto nastudování převzal po Talichovi Rud. Vašata a obnovil je po svém příchodu do Ostravy v téže režii Hanuše Theina i ve výpravě Fr. Tröstra. Vynikající představitelka titulního partu Ludmila Dvořáková, zpívala s úspěchem v této roli pohostinsky též v pražském Národním divadle.

»Káťa Kabanová« byla druhou a poslední operou Janáčkovou, uvedenou na ostravském jevišti za Janáčkovu života. Třetí operou byl až Janáčkův operní epilog **»Z mrtvého domu«**, uvedený v Ostravě po prvé 12. února 1932. (Premiére této opery předcházela 10. února zvláštní »Janáčkův večer« v Domě umění, pořádaný Kruhem přátel vážné hudby v Mor. Ostravě, jehož předsedou byl tehdy Jar. Vogel. O vzniku a dokončení opery promluvil znalec nejpovolanejší, Břetislav Bakala. Rozbor opery podal sám Vogel. Večer byl zakončen Janáčkovou Houslovou sonatou v podání Hynka Wolfa za doprovodu Jos. Bartla a druhým provedením Zapisníku zmizelého. Zpívali Karel Kügler. »Zapisník« byl po prvé v Ostravě proveden ještě za Janáčkovu života, v dubnu r. 1927 na absolutním koncertě Kruhu.

Čtvrtou Janáčkovou operou na ostravském jevišti byla **»Věc Makropulos«**, nastudovaná Jaroslavem Voglem. Po prvé byla provedena 15. března 1935 a dosáhla šesti repris. Znovu nebyla dosud v Ostravě uvedena.

Pátou a prozatím poslední Janáčkovou operou na ostravském jevišti byly **»Příhody lišky Bystroušky«**, uvedené po prvé 4. prosince 1936. Dosáhly tehdy úspěchu deseti repris. Vogel vrátil se k této opeře znovu ve válečné sezóně 1941-42 (po prvé 21. listopadu 1941), kdy dosáhla pěti repris. Nynější nastudování Rudolfa Vašaty, v pohostinské režii Václava Kašíka a ve výpravě Fr. Tröstra je tedy v pořadí třetím nastudováním tohoto libežného Janáčkovu operního díla. Tímto nastudováním vrcholí též letošní jubilejní cyklus »Janáčkův říjen«, který je jakousi generální přípravou na blížící se oslavu stého výročí Janáčkových narozenin. Ostravská opera, v duchu své tradice, stává se opět soustředným bodem Janáčkových jubilejních oslav v celém kraji. A pěstování janáčkovského kultu stává se předním závazkem ostravské operní dramaturgie, závazkem, jež plní více než čestně. Patří jí za to plné uznání celého našeho hudebního světa i nejširší veřejnosti našeho kraje, který vždycky prokazoval úctu a lásku k svému hukvaldskému genu.

František Tröster: Návrh scény k I. obrazu.

LEOŠ JANÁČEK se narodil 3. července 1854 na Hukvaldech. V Brně se potom připravoval na dráhu učitelkou a věnoval se i studiu hudby pod vedením Pavla Křížkovského. V hudebních studiích pokračoval na pražské varhanické škole, v Lipsku a ve Vídni. Vrátil se pak do Brna, kde se věnoval hudebně pedagogické činnosti jako ředitel varhanické školy, jež jeho zásluhou byla přeměněna na konservatoř. Stal se záhy výrazným představitel a organizátorem moderní moravské hudby a předním činitelem v českém hudebním životě vůbec. Vynikající zásluhy má také v oboru národopisu, jako znalec moravské lidové písně.

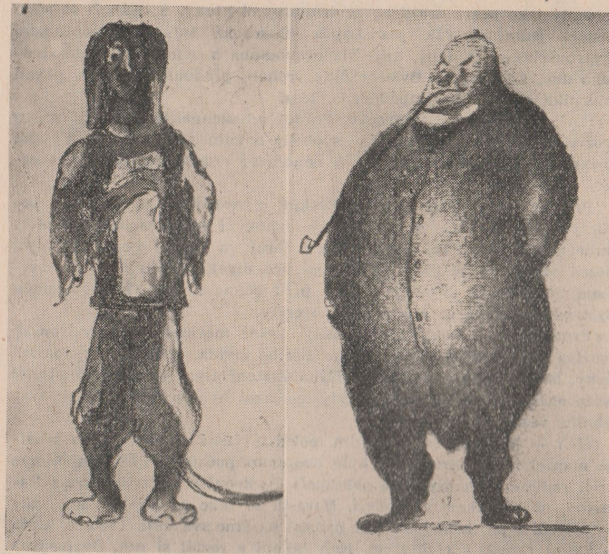
Osobitý, svérázný genies Janáčkův, navazující na tvorbu Smetanovu a Dvořákovu, vytvořil v české hudbě dílo zcela svěbytného slohového zaměření. Janáčkův hudební sloh bývá právem označován za jeden z nejprůbojnějších směrů evropské hudby poslední epochy. Vzdálen klasické vyrovnanosti i romantické stylisovanosti vytváří Janáček nový typ vokální i instrumentální melodie na základě hlubokého studia lidové hudební kultury a intonace moravských nářečí. Zájem o ruskou lidovou hudební kulturu a hudební tvorbu vůbec, zejména o dílo Musorgského odráží se také v díle Janáčkově, který podobně jako Dvořák obohatil naši hudbu o prvky slovanské a zejména ruské.

Janáčkovy dílo zasahuje téměř do všech skladatelských oborů. O národopisná studia se opírají jeho četné sbírky moravských písní, i větší práce, jako balet „Rákocž Rákoczy“, nebo „Lašské tance“. Mimořádného významu pro evropskou hudební tvorbu jsou Janáčkovy skladby sborové, z nichž nejvýznamnější jsou jeho sbory na slova básní Petra Bezruče: Kantor Haljar, Maryčka Magdonová a Sedmdesát tisíc, a dále sbor „Potulný šilencec“ na text básně R. Tagora. K této tvorbě sborové se řadí i Janáčkovy kantáty: Amar, Otče náš, Na Soláni, Certák, Věčné evangelium, a velká Glagolská mše. Neméně významná je i jeho komorní tvorba, kde vedle smyčcových kvartet dechového sexteta Mláďi, houslové sonáty a klavírních skladeb zaujímá zvláštní postavení jeho cyklus písní „Zápisník zmizelého“.

Leoš Janáček usiloval i v symfonické básni o nový projev. Dokladem toho jsou zejména jeho velké práce orchestrální jako balada „Sumařovo dítě“, rapsodie „Taras Bulba“, „Blaňická balada“ nebo „Symfonieta“. Nejvýraznější se však projevuje Janáčkovy úsilí o nové formové řešení v jeho tvorbě operní, která je nejobsáhlejší z jeho celého díla. Po své protině „Sárce“, komponované na text Zeyerova dramatu, v níž se ještě opíral o vzor Smetanův a Fibichův, dospívá Janáček přes druhou operu „Počátek románu“ ke své „Pastorkyni“, která je již výrazným mezníkem v jeho operní tvorbě. Osobitá realističtá tvůrčí metoda Janáčkova se rozvíjí i v jeho další opeře s tragickou látkou, nazvané „Osud“. Po ní následují: komická opera „Výlety pana Broučka“, hudební ztvárnění dramatu „Bouře“ od A. N. Ostrovského v opeře „Káča Kabanová“ a v další, tentokrát komická opera „Liška Bystrouška“. Těsně po této opeře vytvořil Janáček operu podle hry Karla Čapka, „Věc Makropulos“. Posledním dílem jeho operní tvorby jsou „Zápisníky z mrtvého domu“.

Leoš Janáček zemřel 12. srpna 1928 v Ostravě.

—B—

František Tröster: Návrhy kostýmů pro psa Lapáka a jezevce.

Liška Bystrouška

OSAH OPERY

(I.) — Černý suchý žleb. Zlatý žár slunce letního odpoledne zalil les. Všechno lesní tvorstvo od sametově hebkých a vzdušných vášek až po mrzutého a nemotorného jezevce ožilo jásavým, prudkým životem. Starý revirník, znavený letním dusnem, usedá do mechu a zkolebán hudbou přírody usíná. Probudí jej skokánek, který poděšen malou liškou Bystrouškou, skočí revirníkovi rovnou na nos. Revirník spatří lišku Bystroušku a polapí ji. Tak začala pohádka o hezké Bystroušce.

(Proměna.) — Na dvoře jezerské myslivny. Odpolední slunce. Podzim. Bystrouška smutně prožívá dny nesvobody, spoutána řetězem

u boudy jako pes a drážděna revírníkovými kluky. S drůbeží se stále hašteří, jediné dobrák pes Lapák naslouchá bolným vzpomínkám Bystrouščiným na doby, kdy žila nespoutána a volná v přírodě. Jednoho dne, kdy útrapy Bystrouščiny vrcholí, překousne provaz, povalí revírníka a uteče horempádem do lesa.

(II.) — Les, doupě jezevcovo. Pozdní odpoledne. Bystrouška znovu prožívá vášnivé dny nekonečné svobody a volnosti v přírodě. Vypudí furiantsky z doupěte jezevce a k nehorázné radosti veškeré lesní havěti usadí se v něm.

(Proměna.) — V hospodě »U Pásků« je veselo a statečně se tu popijí. Není proto divu, že zamilovaný rector si cestou z hospody plete slunečnici se svou Terinkou, že pan farář za nejisté chůze po lesní stezce vzpomíná až příliš hříšně na své divoké mládí a že rozjařenému revírníkovi se dělají mžitky před očima a netrefí zpropadenou Bystroušku, která se mu vplete do cesty.

(Proměna.) — Doupě Bystroušky. Letní měsíčná noc. Bystrouška prožívá nejkrásnější chvíle svého liščího života, noci a dny touživé lásky. Miluje vášnivě krasavce lišáka Zlatohřbítka. Velebný pán Datel sváže oběma milencům ruce a celý les zazní hymnickým zvukem svatebního veselí.

(III.) — Na kraji seče. Podzim, poledne, jasná obloha. Zatím šťastné manželství Bystrouščino bylo obdařeno početnou liščí drobotinou. Liščí rodince však hrozí zlé nebezpečí. Bystrouška si ztropí žert s Haraštou, obchodníkem s drůbeží. Harašta se žene za Bystrouškou, aby ji zastřelil a její hebký kožíšek přinesl na štuc své milé Terince, která se zatím rozešla s rektorem. Než, zakopl a rozbil si nos. Bystrouška předčasně jásá radostí nad pádem Haraštovým. Rozezlený Harašta zalící a střílí do liščí rodinky. Lišky se rozběhnou a na místě zůstane ležet jediná Bystrouška, zbrocená krví, umírající. Les zesmutněl.

(Proměna.) — »U Pásků« v zahradě na kuželně. Nezvyklé ticho. I tu je neveselo. Rector je zalit teskností, revírník vzpomíná na zaslé zlaté časy. Chvatně platí a odchází tam, kde je mu nejlépe — do lesa.

(Proměna.) — Černý, suchý žleb. Podzimní slunce vysvitne. Revírník ozářen sluncem, za úchvatného hymnu celého lesa kráčí se stráně. »Je to pohádka či pravda?« — táže se sama sebe. Opojen přírodou, její nepopsatelnou krásou, usedá opřen o pušku . . . a usíná. Sní o Bystroušce a její rodince. Až studený skokánek jej probouzí. — Celá opera vyznívá hymnickou oslavou života a přírody.